

ΚΕΦΑΛΑΙΟ *ΤΕΤΑΡΤΟ*

ΤΟΠΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ & ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Επιστροφή στη γεωργία του παρελθόντος

Οι διατροφικές κρίσεις και οι ανησυχίες που προκάλεσαν στους καταναλωτές ως προς την ασφάλεια των τροφίμων, οδήγησαν στη διατύπωση έντονων αιτημάτων για την εφαρμογή γεωργικών μεθόδων παραγωγής εναλλακτικών ως προς το χημικό έλεγχο, με μικρή ή μηδενική χρήση φυτοφαρμάκων που θα είναι επωφελείς για το περιβάλλον, όπως είναι:

- η ολοκληρωμένη παραγωγή, η ολοκληρωμένη διαχείριση επιβλαβών οργανισμών,
- οι παραδοσιακές γεωργικές δραστηριότητες με χαμηλό επίπεδο εισροών και χρήση ορθών γεωργικών πρακτικών
- οι γεωργικές δραστηριότητες με βιολογικές μεθόδους.

Ειδικότερα, η προσοχή του κοινού επικεντρώνεται με το χρόνο στη γεωργία με βιολογικές μεθόδους δεδομένου ότι εξασφαλίζει ένα συνδυασμό θετικών περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών επιπτώσεων. Η βιολογική γεωργία περιλαμβάνει μια λιγότερο εντατική χρήση της γης, πιο διαφοροποιημένες πρακτικές καλλιέργειας και συνεπάγεται σημαντικούς περιορισμούς ως προς τη

Η βιολογική γεωργία περιλαμβάνει μια λιγότερο εντατική χρήση της γης, πιο διαφοροποιημένες πρακτικές καλλιέργειας και συνεπάγεται σημαντικούς περιορισμούς ως προς τη χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων

χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων. Η βιολογική παραγωγή εντάσσεται σ' ένα γενικότερο πλαίσιο του κινήματος της ποιότητας τα τελευταία χρόνια και ανταποκρίνεται σε μια ζήτηση ολοένα και πειστικότερη των καταναλωτών στις

αναπτυσσόμενες χώρες για εξειδικευμένα και εγγυημένα προϊόντα απέναντι στα τυποποιημένα συμβατικά.

Στην Ελλάδα η βιολογική γεωργία -από τις αρχές της δεκαετίας του 1990- και η ολοκληρωμένη διαχείριση της αγροτικής παραγωγής – πρόσφατα-, αποτελούν βασικά εργαλεία προώθησης φιλο-περιβαλλοντικών πρακτικών στον γεωργικό τομέα. Τα προγράμματα αυτά παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον επειδή στοχεύουν στην κατάκτηση ή τη διεύρυνση τμημάτων της αγοράς που ζητά ποιότητα προϊόντων και τρόπο παραγωγής που σέβεται το περιβάλλον.

Η βιολογική γεωργία

Ο βιολογικός τρόπος παραγωγής [⁹] αποσκοπεί στην παραγωγή υγιεινών προϊόντων απαλλαγμένων από κάθε επιζήμιο χημικό κατάλοιπο, στην προστασία του περιβάλλοντος και την προώθηση μιας βιώσιμης ανάπτυξης της γεωργίας. Το σύστημα παραγωγής και διαχείρισης της γεωργικής εκμετάλλευσης αλλά και της μεταποίησης συνεπάγεται σημαντικούς περιορισμούς ως προς τη χρησιμοποίηση λιπασμάτων και γεωργικών φαρμάκων. Βασίζεται στην εφαρμογή μεθόδων παραγωγής φιλικών προς το περιβάλλον.

Για την πιστοποίηση των βιολογικών προϊόντων έχει αναπτυχθεί ένα σύστημα ελέγχου -επίσημα αναγνωρισμένο- σ' όλα τα στάδια της παραγωγής και της εμπορίας. Ο εντοπισμός των βιολογικών προϊόντων πραγματοποιείται χάρη σε ακριβείς κανόνες επισήμανσης

που εγγυώνται στον καταναλωτή τα στοιχεία της προέλευσης, της παρασκευής, της μεταποίησης και της συσκευασίας τους.

Η πιστοποίηση αφορά προϊόντα των οποίων η "ειδική ποιότητα" συνδέεται μ' ένα τύπο παραγωγής καθοριζόμενο από τους κανόνες των "συγγραφών υποχρεώσεων" ο οποίος εγγυάται την ενσωμάτωση φιλικών προς το περιβάλλον κανόνων.

Στην περίπτωση της βιολογικής γεωργίας, πιστοποιείται ότι ένα προϊόν παράγεται με ένα τύπο γεωργικής παραγωγής που ακολουθεί αρχές προσδιοριζόμενες διεθνώς από την IFOAM (Διεθνή Ομοσπονδία Κινημάτων Βιολογικής Γεωργίας) και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα από τον Κανονισμό 2092/91 και τις τροποποιήσεις του. Ο τύπος αυτός γεωργικής παραγωγής, που δίνει βάρος στην προστασία του περιβάλλοντος και απαγορεύει τη χρήση χημικών συνθετικών προϊόντων στις καλλιέργειες, επεκτείνεται χάρη στην αυξανόμενη ζήτηση των προϊόντων του. Το 1999 με τον Κανονισμό 1804/1999 καθορίστηκαν και οι κανόνες για την παραγωγή προϊόντων ζωικής προέλευσης.

Η βιολογική γεωργία είναι ως επί το πλείστον επιδοτούμενη δραστηριότητα, για πολλές αγροτικές εκμεταλλεύσεις. Οι μονάδες παραγωγής εξ αιτίας της γεωγραφικής διασποράς της παραγωγής, του μικρού μέγεθος των μονάδων και της ανάγκης για ειδικές εγκαταστάσεις μεταποίησης και συσκευασίας είναι δύσκολο να καταστούν το ίδιο αποδοτικές με αυτές της συμβατικής γεωργίας. Οι τιμές των βιολογικών προϊόντων είναι συνήθως υψηλότερες από αυτές των συμβατικών γεωργικών προϊόντων, γιατί έχουν υψηλότερο κόστος παραγωγής.

Παρ όλα αυτά η βιολογική παραγωγή βρίσκεται σε φάση γρήγορης ανάπτυξης σε πολλές χώρες. Έχει πάψει να αντιπροσωπεύει ένα περιθωριακό τομέα της τοπικής αγοράς και αποτελεί τομέα του διεθνούς εμπορίου πλέον. Διάφορα προγράμματα που στοχεύουν στην κατάκτηση ή διεύρυνση τμημάτων της αγοράς τέθηκαν σ' εφαρμογή, ως απάντηση στην αυξανόμενη ευαισθησία και ζήτηση των καταναλωτών για είδη διατροφής με ποιότητα και με τρόπο παραγωγής που σέβεται το περιβάλλον.

Στην Ευρώπη οι πωλήσεις των βιολογικών τροφίμων ανέρχονται στο 3% του συνόλου του εμπορίου τροφίμων. Η έκταση των βιολογικών καλλιεργειών φτάνει τα 2,5 εκ. εκτάρια.

Η κατάσταση της βιολογικής γεωργίας στην Ελλάδα για το έτος 2001, σύμφωνα με τα στοιχεία του Οργανισμού Πιστοποίησης και Επίβλεψης Γεωργικών Προϊόντων εμφανίζεται ως εξής: στα 31.118,2 εκτάρια που βρίσκονται σε καθεστώς πιστοποίησης, τα 15.065,8 εκτάρια παράγουν ήδη πιστοποιημένα προϊόντα βιολογικής γεωργίας και τα υπόλοιπα 16.052,4 βρίσκονται σε μεταβατικό στάδιο μετατροπής. Οι βιοκαλλιεργητές ανέρχονται σε 7.055. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των πιστοποιητικών οργανισμών, οι μισοί περίπου παραγωγοί επιδοτούνται από το Πρόγραμμα Βιολογικής Γεωργίας .

Ολοκληρωμένη διαχείριση

Η ολοκληρωμένη διαχείριση παραγωγής στηρίζεται σε φιλικούς προς το περιβάλλον κανόνες καλλιέργειας

Η ολοκληρωμένη διαχείριση [10] παραγωγής στηρίζεται σε φιλικούς προς το περιβάλλον κανόνες καλλιέργειας που προκύπτουν, γενικά, από τις νέες προσεγγίσεις και μεθοδολογίες της Διεθνούς

Οργάνωσης Βιολογικής και Ολοκληρωμένης Καταπολέμησης και οι οποίοι διαφοροποιούνται κατά την εφαρμογή τους από χώρα σε χώρα. Τα εφαρμοζόμενα προγράμματα έχουν στόχο να καθιερώσουν ένα εμπορικό σήμα που θα πιστοποιεί την ολοκληρωμένη παραγωγή των καλλιεργειών.

Η παραγωγή στηρίζεται κυρίως στην ολοκληρωμένη καταπολέμηση των εχθρών των καλλιεργειών ή ελέγχου των επιβλαβών οργανισμών, με τη χρήση ενός συνδυασμού μέτρων στα οποία περιλαμβάνονται προληπτικά μέτρα, μέτρα πρόγνωσης, διάγνωσης και καταπολέμησης, συμβάλλοντας έτσι στη διατήρηση ενός περιβάλλοντος υγιούς και λιγότερο τοξικού.

Στην Ευρώπη έχουν δημιουργηθεί «πιστοποιημένα» συστήματα παραγωγής ευθυγραμμισμένα με την ολοκληρωμένη διαχείριση επιβλαβών οργανισμών και την ολοκληρωμένη διαχείριση καλλιεργειών. Η πιστοποίηση είναι η επίσημη αναγνώριση και η απόδειξη ότι ένας παραγωγός εφάρμοσε την Ολοκληρωμένη Διαχείριση στην καλλιέργειά του. Η πιστοποίηση παρέχει καλύτερες εγγυήσεις για τις επιπτώσεις της προστασίας των καλλιεργειών στην ποιότητα του περιβάλλοντος, στη δημόσια υγεία (βελτίωση της ασφάλειας και της ποιότητας των τροφίμων) και στις συνθήκες εργασίας. Καθιστά τις πρακτικές καλλιέργειας ορατές καθώς δείχνει με ποιους τρόπους οι καλλιεργητές ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις για παραγωγή των προϊόντων τους με αειφόρο τρόπο.

Στην Ελλάδα, ο επίσημος πιστοποιητικός Οργανισμός είναι ο Οργανισμός Πιστοποίησης και Επίβλεψης Γεωργικών Προϊόντων (Ο.Π.Ε.ΓΕ.Π.- AGROCERT) [11] ο οποίος συστήθηκε και λειτουργεί από το 1999. Ο AGROCERT, δημιούργησε δύο σχέδια πρότυπα Ολοκληρωμένης Διαχείρισης το AGRO 2-1 και AGRO 2-2 αντλώντας στοιχεία από τα διεθνή συστήματα ISO 14000 και ISO 9000.

Η ολοκληρωμένη διαχείριση των καλλιεργειών στην Ελλάδα, απέκτησε ιδιαίτερο βάρος μετά από το 2000, όταν εντάχθηκαν στα σχετικά προγράμματα διαχείρισης οι πρώτες εκτάσεις οπωροφόρων δένδρων στην βόρειο Ελλάδα. Σήμερα τέτοια συστήματα εφαρμόζονται σε ποικίλες καλλιέργειες όπως οπωροφόρα δέντρα (ροδάκινα, αχλάδια, μήλα, κεράσια), εσπεριδοειδή, αμπέλια, κηπευτικά, κ.α.. οι οποίες έχουν πιστοποιηθεί από τον AGROCERT σύμφωνα με τα πρότυπα AGRO 2.1. & AGRO 2.2

Η Ολοκληρωμένη Διαχείριση Καλλιεργειών είναι μεν προαιρετική, αλλά γίνεται αναγκαία ως μορφή παραγωγικής διαδικασίας γιατί την επιβάλλει η αγορά. Αναμένεται στο άμεσο μέλλον να διαδραματίσει σημαντικότατο ρόλο στην εξασφάλιση της βιωσιμότητας και ανταγωνιστικότητας της ελληνικής γεωργικής παραγωγής. Η εφαρμογή συστημάτων Ολοκληρωμένης Διαχείρισης και η πιστοποίησή τους από αναγνωρισμένους πιστοποιητικούς φορείς μπορεί να δώσει στους Έλληνες παραγωγούς το ζητούμενο και επιβεβλημένο χαρακτηριστικό της ποιότητας στα προϊόντα τους.

Τοπικά Προϊόντα με ονομασία προέλευσης

Πολλά γεωργικά προϊόντα αποκτούν μεγαλύτερη αξία μέσω της αναφοράς των ονομασιών προέλευσης τους

Πολλά γεωργικά προϊόντα αποκτούν μεγαλύτερη αξία μέσω της αναφοράς των ονομασιών προέλευσης τους, οι οποίες επιτρέπουν στο κοινό να αναγνωρίζει ένα προϊόν και μια περιοχή.

Το περιβάλλον και τεχνητό τοπίο είναι η εικόνα που διαμορφώνει ο καταναλωτής για μια περιοχή και, ακόμη για ένα προϊόν. Η δημιουργία, η προστασία και η προώθηση της εικόνας και της αναγνώρισης αυτής συμπληρώνουν σημαντικά τα αντικειμενικά χαρακτηριστικά των προϊόντων της γεωργίας και της κτηνοτροφίας.

Η διαφύλαξη του περιβάλλοντος και του τεχνητού τοπίου που πληρεί τις κοινωνικές, οικονομικές, οικολογικές και πολιτιστικές απαιτήσεις αποτελεί ουσιαστικό έργο για την γεωργική παραγωγή και τα προϊόντα της, με μεγάλη σημασία για το σύνολο της κοινωνίας.

Στον αγώνα δρόμου για την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων έχουν πληγεί σοβαρά τα προϊόντα της γεωργίας των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών. Σ' ένα δύσκολο πλαίσιο (περιορισμένες επιφάνειες, πλαγιές, διαρθρωτικά μειονεκτήματα, κτλ.), η ορεινή γεωργία είναι αδύνατο να παρακολουθήσει τις αποδόσεις της εντατικής γεωργίας των πεδινών εκτάσεων και των μεγάλων αγροκτημάτων. Το μέλλον γι' αυτές τις περιοχές φαντάζει αβέβαιο αν δεν υπάρξει ένας ριζικός επανα-προσανατολισμός τους προς μια γεωργία που παράγει και διαθέτει όχι χύμα προϊόντα, αλλά τρόφιμα με εγγυημένη ποιότητα και ονομασία.

Η επιτυχία μιας στρατηγικής που βασίζεται στη βελτίωση της ποιότητας αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό στόχο για τις αγροτικές περιοχές της Ελλάδας. Από την επιτυχία αυτή εξαρτάται η διατήρηση της τοπικής γεωργίας, που αποτελεί απαραίτητο τομέα δραστηριότητας για την οικονομική και κοινωνική ζωή στις λιγότερο ευνοημένες περιοχές. Ο κυριότερος στόχος που τίθεται, είναι η

Ο κυριότερος στόχος, είναι η ποιότητα και η αξιοποίηση της αγροτικής πρώτης ύλης με τη μεταποίησή της σε τρόφιμα υψηλής ποιότητας.

ποιότητα και η αξιοποίηση της αγροτικής πρώτης ύλης με τη μεταποίησή της σε τρόφιμα υψηλής ποιότητας.

Η εντατική χρησιμοποίηση χημικών στη γεωργική παραγωγή -στην καλλιέργεια αλλά και την επεξεργασία των προϊόντων- τα καθιστά ύποπτα, ως ανθυγιεινά και οδηγεί πολλούς καταναλωτές στην αναζήτηση προϊόντων τα οποία παράγονται με περισσότερο φυσικό τρόπο. Το αίτημα αυτό εντάσσεται ακόμη και σ' ένα ευρύτερο κίνημα υπέρ της διατήρησης και της προστασίας του περιβάλλοντος, που αφορά επίσης και τη γεωργία.

Η ανάπτυξη και η αξιοποίηση γεωργικών προϊόντων ποιότητας με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αποτελεί μία οικονομικά ενδιαφέρουσα εναλλακτική λύση για πολλές από τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις, ανεξάρτητα αν αυτό αφορά τη διαφοροποίηση του φάσματος των προϊόντων, την ανάπτυξη ειδικών ποιοτικών χαρακτηριστικών μιας περιοχής, μεθόδους παρασκευής των προϊόντων ή την εφαρμογή διαφορετικών μεθόδων παραγωγής.

Στην αγορά παρατηρείται όλο και μεγαλύτερο ενδιαφέρον των καταναλωτών για τα προϊόντα ποιότητας. Η έννοια της ποιότητας καλύπτει πράγματα τελείως διαφορετικά, όπως τα προϊόντα μιας συγκεκριμένης περιοχής, προϊόντα με προστατευόμενη ονομασία, προϊόντα που παράγονται με βιολογικό τρόπο παραγωγής. Η απαίτηση αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι οι καταναλωτές συνειδητοποιούν όλο και περισσότερο ότι η παρουσίαση των συμβατικών γεωργικών προϊόντων καθίσταται ομοιόμορφη και ότι τα κριτήρια ποιότητας για τα προϊόντα αυτά βασίζονται κατά κανόνα στην τυποποίηση και την ομογενοποίηση.

Η αγορά προϊόντων ποιότητας απαιτεί ορισμένα κρίσιμα ποσοτικά μεγέθη, τα οποία δεν μπορούν να προκύψουν από το άθροισμα των προϊόντων των ασύνδετων, μικρών παραγωγών, χωρίς ενιαία χαρακτηριστικά και κοινά διακριτικά γνωρίσματα. Η ελληνική γεωργία με τα γνωστά σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα και ιδιαίτερα με το

πρόβλημα του μικρού - μέσου μεγέθους των εκμεταλλεύσεων, πρέπει να προσέξει πολύ αυτό το σημείο, αφού μεγάλο μέρος από την αγροτική της παραγωγή έχει εξαγωγικό προορισμό.

Συστήματα προστασίας ονομασίας

Ένα πλέγμα κανονισμών και αποφάσεων καθορίζουν τα συστήματα αξιολόγησης και προστασίας που ακολουθούνται σ' όλη την Ευρώπη για παραδοσιακά αγροτικά προϊόντα και προϊόντα με ιδιοτυπία και γεωγραφική ονομασία .

Καμπάνιες πληροφόρησης γίνονται προκειμένου να παρακινήσουν τους παραγωγούς και μεταποιητές να κάνουν χρήση των συστημάτων αυτών και να ενισχύσουν την ζήτηση για αυτά τα προϊόντα.

Τα εφαρμοζόμενα ευρωπαϊκά συστήματα προστασίας είναι:

Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης (ΠΟΠ)

Η παραγωγή, η μεταποίηση και η επεξεργασία του προϊόντος πρέπει να λαμβάνουν χώρα σε οριοθετημένη γεωγραφική περιοχή με αναγνωρισμένη τεχνογνωσία. Η ποιότητα ή τα χαρακτηριστικά του προϊόντος οφείλονται βασικά ή αποκλειστικά στην εν λόγω περιοχή και στο αγροτικό περιβάλλον, που περιλαμβάνει τους φυσικούς και ανθρωπογενείς παράγοντες. Η παραγωγή, η μεταποίηση και η επεξεργασία λαμβάνουν χώρα στην οριοθετημένη γεωγραφική περιοχή.

Προστατευόμενη Γεωγραφική Ένδειξη (ΠΓΕ)

Εδώ ο σύνδεσμος με τη γεωγραφική περιοχή παραμένει τουλάχιστον για ένα από τα στάδια της παραγωγής, της μεταποίησης ή της επεξεργασίας. Επιπλέον, η φήμη ή άλλο χαρακτηριστικό του ονόματος του προϊόντος αποτελεί επίσης ένα σημαντικό στοιχείο το οποίο μπορεί να αποδοθεί στη γεωγραφική αυτή καταγωγή.

Βεβαίωση Ιδιοτυπίας

Πραγματοποιείται μέσω της χορήγησης ένδειξης "Ειδικό Παραδοσιακό Προϊόν Εγγυημένο" (ΕΠΠΕ). Δεν αναφέρεται στην προέλευση του προϊόντος, αλλά αποσκοπεί στην ανάδειξη της παραδοσιακής σύνθεσης ή του παραδοσιακού τρόπου παραγωγής αυτού. Ιδιοτυπία θεωρείται το στοιχείο ή το σύνολο στοιχείων δια των οποίων ένα γεωργικό προϊόν ή ένα τρόφιμο διακρίνεται σαφώς από άλλα παρεμφερή προϊόντα ή τρόφιμα που ανήκουν στη ίδια κατηγορία. Το προϊόν θα πρέπει να παράγεται από παραδοσιακές πρώτες ύλες, είτε να έχει παραδοσιακή σύσταση ή η μεταποίησή του να υπάγεται στους παραδοσιακούς τύπους.

